
РОМАНЮК Віталій Володимирович

*Викладач кафедри кримінального процесу навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання ХНУВС*

**УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТІВ ПРИ ВИРІШЕННІ ПИТАННЯ ПРО
ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ ПО ЗЛОЧИНАМ, ЯКІ
ВЧИНЕНО НЕПОВНОЛІТНІМИ**

Провадження в справах про злочини та суспільно-небезпечні діяння неповнолітніх є одним із особливих проваджень в системі кримінально-

го судочинства України. Його відмінність від загального порядку фактично обумовлена двома основними факторами, які тісно взаємопов'язані один з одним. По-перше, і це найголовніше, істотною специфікою основних учасників кримінально-процесуальної діяльності по таких справах, їх фізіологічними, психологічними, інтелектуальними та соціальними особливостями – неповнолітніми. По-друге, це спрямованість кримінально-процесуальної діяльності на максимальне забезпечення прав неповнолітнього, його перевиховання та вилучення із соціально несприятливої ситуації, в якій він опинився. Ці фактори обумовлюють введення відповідних відмінностей в процесуальну форму провадження по таких справах. Останні хоча і полягають в різних за своїм характером, формою, значенням та спрямованістю положеннях, але всіх їх об'єднує одне, що в ст. 3 Конвенції ООН «Про права дитини» характеризується як «найкраще забезпечення інтересів дитини».

Хоча, на мій погляд, належне виконання особою, яка провадить дізнання, слідчим вимог процесуальної форми розслідування справ про злочини та суспільно-небезпечні діяння неповнолітніх не тільки забезпечує належний захист та охорону прав та законних інтересів цих осіб, це також сприяє виконанню й інших завдань кримінального судочинства (ст. 2 КПК України, ст. 23 КПК України). І цей висновок повністю підтверджується результатом аналізу фахової літератури та узагальненням практики розслідування справ про злочини та суспільно-небезпечні діяння неповнолітніх. Отже, є всі підстави вести мову, що положення гл.36 КПК України мають подвійне значення, а їх дотримання спрямовано на досягнення завдань кримінального судочинства.

Така констатація дає підставу для можливості пропонувати використовувати кримінально-процесуальні механізми гл.36 КПК України (методи та способи провадження справи та поведження із неповнолітніми) не тільки безпосередньо при розслідуванні кримінальної справи про злочин, вчинені цими особами, як це має місце зараз. На мій погляд, слід вважати можливим використовувати ці положення на більш ранніх етапах, коли виникає потреба у з'ясуванні окремих питань щодо характеру дій неповнолітнього, їх кваліфікації, форми реагування та характеру рішення, яке слід прийняти у зв'язку із виявленням певних правопорушень, вчинених неповнолітніми.

Тобто, є всі підстави вважати можливим та доцільним розповсюдити дію окремих положень гл.36 КПК України на вирішення питання про порушення кримінальної справи по злочинам, які вчинено неповнолітніми. Звісно, їх реалізація можлива лише в обсязі та із врахуванням характеру тих дій, які допускаються чинним КПК України на стадії порушення кримінальної справи. До того ж ці дії не можуть бути пов'язані із тими обмеженнями, які можливі при провадженні дізнання чи досудового слідства.

Насамперед, це стосується визнання можливості участі певного кола осіб, які з одного боку забезпечують представництво інтересів неповно-

літнього, а з іншого боку сприяють отриманню від нього, за його допомогою або стосовного нього чи інших осіб інформації, предметів або документів необхідної для прийняття законного та обґрунтованого рішення про порушення кримінальної справи. Зокрема мова йде про лікаря, психолога, педагога, законних представників, участь яких доцільна з моменту: адміністративного затримання неповнолітнього; відібрання пояснення від нього отримання заяви (повідомлення) про злочин, який можливо вчинено неповнолітнім.

Також вважаю доцільним залучення до участі у вирішенні питання про порушення кримінальної справи посадових осіб відповідних уповноважених державних органів, які опікуються питаннями дітей та дитинства (служби у справах дітей, представників органів соціального забезпечення, шкіл тощо), що має на меті не тільки можливість отримання додаткової інформації про неповнолітнього, його оточення, умови його навчання, побуту та виховання, а й сприятиме якомога скорішому вжиттю заходів, спрямованих на «якнайкраще забезпечення інтересів дитини», яка опинилася в складній життєвій ситуації.

З метою нормативного врегулювання вказаних положень зокрема пропоную викласти:

- ч. 1 ст. 432 КПК України в наступній редакції: «Порядок порушення та провадження в справах про злочини неповнолітніх визначається загальними правилами цього Кодексу і, крім того, статтями цієї глави»;

- доповнити КПК України статтею наступного змісту: «Перевірка заяви або повідомлення про злочин або суспільно небезпечне діяння, які вчинено неповнолітніми (дитиною)

У разі наявності достатніх підстав вважати, що злочин або суспільно небезпечне діяння вчинено особою, яка не досягла повноліття, під час перевірки заяви або повідомлення про злочин (діяння) до порушення справи, така перевірка, окрім дій, передбачених ч. 4 ст. 97 цього кодексу, здійснюється прокурором, слідчим або органом дізнання шляхом обов'язкового відібрання пояснень, витребування необхідних документів від посадових осіб державних установ, органів і служб у справах дітей.

В разі, коли неповнолітній не досяг шістнадцяти років або якщо є данні, які вказують на розумову відсталість неповнолітнього, при відібранні від нього пояснень можуть бути присутні педагог або лікар, батьки чи інші законні представники неповнолітнього. Цим особам роз'яснюється їх право задавати неповнолітньому запитання і викладати свої зауваження.

Про заяви або повідомлення про злочин або суспільно небезпечне діяння, які вчинено неповнолітніми (дитиною), прокурор, слідчий або орган дізнання повідомляє службу у справах дітей та міліцію у справах дітей. У разі необхідності вони можуть бути залучені до перевірки заяви або повідомлення.

Про рішення, яке прийнято по заяві або повідомленню про злочин

або суспільно небезпечне діяння, які вчинено неповнолітніми (дитиною), батьки чи інші законні представники неповнолітнього повідомляються негайно, а при неможливості негайного вручення копія рішення вручається не пізніше трьох діб з моменту її винесення».

На мій погляд, впровадження цих пропозицій, сутність яких полягає в розширенні кола осіб, що приймають участь у вирішенні низки питань стосовно неповнолітнього, не тільки сприятиме прийняттю у встановлені строки законного та обґрунтованого рішення про порушення або відмову в порушенні кримінальної справи. Ці пропозиції, насамперед, спрямовані на якнайкраще забезпечення інтересів дитини, яка опинилася в складній життєвій ситуації. Останнє положення не тільки є частиною завдання кримінального судочинства по охороні прав та законних інтересів осіб, які приймають участь в ньому, воно також є частиною міжнародних зобов'язань, що взяла на себе Україна в сфері охорони дитинства. А, як відомо, виконання і першого і другого завдання виступає безумовною вимогою для організації та здійснення діяльності державних органів та їх посадових осіб.
